Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 20, Sayı 39, 2022/1, 47-76

Medya Ekoloji Geleneği ve Türkiye'ye Yansımaları*

Ali Hasan HAMUT**

Öz

Bu çalışmada 2000'li yıllarla birlikte, medya ve iletişim çalışmaları içerisinde giderek etkisini arttıran medya ekoloji geleneğinin tarihsel serüveni ve bu süreçte Türkiye'de ne kadar karşılık bulduğu değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışma kapsamı 1968'te Neil Postman'ın 'İngilizce eğitimi' üzerine yapılan bir konferansta medya ekoloji terimini kullanmasıyla başlayıp, medya ekoloji çalışmalarına ve bu çalışmaların alanları ve Türkiye'de iletişim çalışmalarında ne kadar karşılık bulduğu üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalar "medya ekolojisi" kavramsallaştırmasından sonra bugünden geçmişe giderek medya ekoloji çalışması olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'de 1960'larda başlayan medya ve iletişim çalışmaları daha çok ana akım ve eleştirel teori çalışmalarının etkisi altında olduğu için medya ekolojisi geleneği gerektiği kadar kendisine yer bulamamıştır. Medya ekolojisi çalışmaları son on yılda yavaş yavaş Türkiye'de etkisini özellikle yapılan tezlerde göstermeye başlamıştır. Keşfedici/tanımlayıcı temel bir çalışma olarak çerçevesi belirlenen bu çalışmada medya ekolojisi geleneğinin Türkiye'de nasıl bir karşılık bulduğunu gösterdikten sonra Türkiye'de bu gelenek içerisinde kabul edilen isimler ile ilgili yapılan tezler ve onların çevrilmiş kitaplarının bir bibliyografisi tespit edilip sunulmuştur. Yapılan çalışma sonrasında Türkiye'deki iletişim çalışmalarının son 10 yılda giderek çeşitlenmeye başladığını ve medya ekoloji gibi ana akımın dışında kalan çalışmalar üzerine de akademik çalışmaların arttığını görebiliyoruz.

Anahtar Kelimeler: Medya Ekoloji, İletişim Çalışmaları, Marshall McLuhan, Neil Postman, Medya.

---

* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı-Kişilerarası İletişim Bilim Dalı'nda Hediyetullah Aydeniz danışmanlığında hazırlanmakta olan "Medya Ekoloji ve Teknoloji Felsefesi Geleneklerinden Sosyal Medyaya Bakmak: Fenomenolojik Bir Araştırma" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Doktorant, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı-Kişilerarası İletişim Bilim Dalı Doktora Programı, alihasanhamut@gmail.com Orcid: 0000-0001-8914-7081

Geliş/Received: 28.04.2022 • Kabul/Accepted: 27.06.2022 • Araştırma Makalesi • doi: https://doi.org/10.55842/talid.1110776

The Tradition of Media Ecology and Its Reflection in Turkey

Ali Hasan Hamut

Abstract

This study seeks to evaluate the historical journey and impact of media ecology, which has acquired greater influence in Turkey since the 2000s. Its scope sets off in 1968 with the employment of the term "media ecology" in a conference by Neil Postman on English education. It continues with studies on media ecology and their reflection on the studies of communication in Turkey. The tradition of media ecology has not been well-received in Turkey due to the dominance of mainstream and critical theoretical works in the field of media and communications since its beginnings in the 1960s. The impact of media ecology, however, has increased over the past ten years through the contribution of graduate studies. After an evaluation of the media ecology studies in Turkey, this study provides a bibliography of theses conducted on the great names of this field in Turkey as well as a list of translated books associated with this tradition.

Keywords: Media Ecology, Communication Studies, Marshall McLuhan, Neil Postman, Media.

Giriş

Medya ekolojisi, medya ortamlarının incelenmesi, teknoloji ve tekniklerin, bilgi biçimlerinin ve iletişim kodlarının insan ilişkilerinde öncü bir rol oynadığı fikridir.[1] İletişim disiplini içindeki, mevcut medya araştırmalarının ana odağı içerik, temsil, ekonomi, mülkiyet ve benzerleriyle ilgili oldukları için kitle iletişim araçlarının rollerini ve etkilerini incelemeye odaklanma eğilimindeyken medya ekolojisi, medyayı fiziksel olarak anlamaya yönelik teorik bir perspektif sunmaktadır. Medya ekolojisi geleneğinin kökleri daha eskiye[2] uzansa da iletişim disiplininde nispeten yeni bir teorik perspektif oluşturmuştur. İletişim araçlarındaki değişikliklerin sosyal ve kültürel değişiklikleri nasıl etkilediği medya ekolojisi geleneğini oluşturan isimlerin esas ilgisi olmuştur. Medya ekolojisi geleneği içinde yer alan önemli isimler arasında Neil Postman, Marshall McLuhan, Harold Innis, Jacques Ellul, Lewis Mumford, Walter Ong, Elizabeth Eisenstein ve James W. Carey zikredilebilir.

Medya ekolojisi kavramı, Postman'ın 1968'de "Ulusal İngilizce Öğretmenleri Konseyi"nin yıllık toplantısında yaptığı konuşmada ilk kez akademik literatürün parçası haline gelmiştir.[3] Postman, çevre olarak medya çalışmalarını şöyle tanımlamıştır:

> "Medya ekolojisinin niyeti insanlar ve onların iletişim teknolojileri arasındaki etkileşimi incelemektedir. Daha özel olarak, medya ekolojisi, iletişim medyasının insan algısını, anlayışını, duygularını ve değerini nasıl etkilediği konusuna ve medyayla etkileşimimizin hayatta kalma şansımızı nasıl kolaylaştırdığına ve engellediğine bakar. Ekoloji kelimesi çevrenin incelenmesi anlamına gelir: yapıları, içerikleri ve insanlar üzerindeki etkisi. Sonuçta bir çevre, insanlara belirli düşünme, hissetme ve davranış biçimlerini empoze eden karmaşık bir mesaj sistemidir. Görebildiğimiz ve söyleyebildiğimiz ve dolayısıyla yapabildiğimizi yapılandırır. Bize roller atar ve onları oynamamızda ısrar eder. Ne yapmamıza izin verildiğini ve ne olmadığımızı belirtir. Bazen, bir mahkeme salonu, sınıf veya iş ofisi durumunda olduğu gibi, şartnameler açık ve resmidir. Medya ortamları söz konusu olduğunda (örneğin kitaplar, radyo, film, televizyon) spesifikasyonlar daha çok örtük ve gayri resmidir, uğraştığımız şeyin bir çevre

1 Lance Strate, "Understanding MEA", *Media Res* içinde, c. 1, sy. 1, 1999.

2 Bkz. Lewis Mumford, *Makine Efsanesi*, çev. Fırat Oruç, İstanbul: İnsan Yayınları, 1996; Marshall McLuhan, *Gütenberg Galaksisi -Tipografik İnsanın Oluşumu*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.

3 Neil Postman, "The Reformed English Curriculum", *High School 1980: The Shape of the Future in American Secondary Education* içinde, A.C. Eurich (ed.), Newyork: Pitman, 1970, s. 160-168.

> değil, yalnızca bir makine olduğu varsayımımızla yarı gizlenmiştir. Medya ekolojisi bu özellikleri açıklığa kavuşturmayı çalışır. Medyanın bizi hani rolleri oynamaya zorladığını, medyanın gördüklerimizi nasıl yapılandırdığını, medyanın neden bizim yaptığımız gibi hissettirdiğini ve hareket ettiğimizi bulmaya çalışır. Medya ekolojisi ortam olarak medyanın incelenmesidir.[4]

Medya ekolojisi kavramsallaştırmasının işaret ettiği olgu dikkate alındığında medya ve iletişim çalışmaları bünyesinde giderek bir alt akademik alana dönüştüğü de söylenebilir. Medya ve iletişim çalışmalarının buluşmasının bir yansıması olarak bu araştırma alanı disiplinler arası olarak tanımlanabilir. Postman, medya ekolojisi tanımını yaptığı Ulusal İngilizce Öğretmenleri Konseyi konuşması akabinde medya ekolojisi geleneği adı altında çalışmalara yol açacak bir akademik program oluşturmaya başlamıştır. Postman'ın New York Üniversitesi Eğitim Fakültesi için hazırlamış olduğu Medya Ekolojisi Doktora Programı resmi olarak 1971'de faaliyete geçmiştir. Postman medya ekolojisi doktora programı için hazırlamış olduğu kitapçıkta medya ekolojisini "insanlar arasındaki işlemlerin (transaction) çalışılması, onların mesajlarının incelenmesi ve mesaj sistemleri" olarak tanımlamıştır.[5] İşlemler terimi insanlar arasındaki ilişkisel ve ekolojik bir iletişime işaret etse de bu tanımda doğrudan bir çevre göndermesi yoktur. Medya ekolojisi alanında doktora tezlerinin yazılmaya başlanması ile çevre vurgusu daha fazla yer almaya başlamıştır. Örneğin Christine Nystrom'un 1973'te savunduğu doğrudan ilk medya ekolojisi alanındaki doktora tezi olan "Towards a Science of Media Ecology: The Formulation of Communication Systems" başlıklı çalışmada medya ekolojisi "çevreler olarak karmaşık iletişim sistemlerinin incelenmesi" olarak tanımlanmaktadır.[6]

Terimin köklerini Postman öğrencileriyle konuşmalarında McLuhan'ın metinlerinden aldığını iddia etse de McLuhan'ın metinlerinde medya-çevre ilişkisi doğrudan yer almamaktadır.[7] Postman, bir medya uzmanın çalışabileceği şeyin biyolojiyle alakalı bir ekoloğun çalışabileceğine benzer işler olduğunu konferanslarında belirtmiştir.[8] Postman'ın bir biyoloğun petri[9] kabıyla ilgili benzetmesi tüm medya ekolojisi tanımlamalarında kendine yer bulmuştur. Medya Ekoloji

---

4 Postman, "The Reformed English Curriculum", s. 168.

5 Lance Strate, *Media Ecology -An Approach to Understanding the Human Condition*, Newyork: Peter Lang, 2011, s. 10.

6 Christine Nystrom, "Towards a Science of Media Ecology: The Formulation of Communication Systems", Doktora tezi, Newyork Üniversitesi, 1973.

7 Strate, *Media Ecology*, s. 187.

8 Terrence Gordon, "McLuhan's Compass for the Voyage to A World of Electric Words", *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man içinde,* Toronto, Canada: University of Toronto Press, 2011, s. 5-9.

9 Petri kabı veya kültür kabı, biyologların kültür hücreleri ya da küçük yosun bitkiler için kullandığı basit bir cam veya plastik silindir şeklinde, kapağı olan bir kaptır.

Derneği'nin ilk toplantısında Postman yapmış olduğu konuşmada terimi anlatmak için yine petri kabı örneğine başvurmuştur:

> Petri kabıyla ilk tanıştığınız andan itibaren, ortamın bir kültürün içinde büyüdüğü bir madde olarak tanımlandığını hatırlayacaksınız. Eğer madde kelimesini teknoloji kelimesiyle değiştirirseniz, tanım medya ekolojisinin temel bir ilkesi olarak kalacaktır: Bir ortam, bir kültürün birlikte büyüdüğü bir teknolojidir; yani bir kültürün siyasetine, sosyal organizasyonuna ve alışılmış düşünme biçimlerine biçim verir. Bu fikirle başlayarak, yine başka bir biyolojik metafora, ekolojiye başvurduk. Kökeninde, kelime bugün kullandığımızdan oldukça farklı bir anlama sahiptir. Aristoteles'te olduğu gibi, "ev" anlamına geliyordu. Aristoteles, evimizi düzende tutmanın entelektüel soğukkanlılığımızın öneminden söz etti. Modern anlamında ilk kullanımı, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında bir Alman zoolog olan Ernst Haeckel'e atfedilir. Bu kelimeyi şu anda yaptığımız gibi, bu tür etkileşimlerin nasıl dengeli ve sağlıklı bir çevreye yol açtığına özel bir vurgu yaparak, doğal çevremizin unsurları arasındaki etkileşimlere atıfta bulunmak için kullandı. Yalnızca medyayla değil, medya ve insanlar arasındaki etkileşimin bir kültüre karakterini verme biçimleriyle de ilgilendiğimizi belirtmek için "ekoloji" kelimesinin önüne "medya" kelimesini koyduk. (…) Eski anlamla modern anlam arasında bağlantı kurmak istiyorsak, sözcüğün gökevimizi düzenli tutmamız gerektiğini ima ettiğini söyleyebiliriz.[10]

Postman'ın benzetmesinde ortaya çıkan şey, medya ekolojisinin temel ilkesi olmaktadır. Bir çevreye herhangi yeni bir temsilcinin katılması, o çevreyi değiştirir. Medya ekolojistleri yeni bir teknolojinin özellikle de bir kültüre, topluma veya bir döneme hükmedecek olan yeni bir teknolojinin tanıtılmasının çevreyi dönüştürdüğünü, insanların bilgiyi işleme biçimlerini ve nasıl düşündüklerini etkilediğini ileri sürmektedirler.

Postman'ın öğrencilerinden Raymond Arlo 1971 yılında "Medya Sistemdir"[11] başlıklı makalesinde medya ekolojisi alanını açıklamaya çalışmıştır. Arlo, bu makalesinde medya ekolojisini, bir iletişim aracının medya ve toplum üzerindeki etkisinin incelenmesi ve aynı zamanda medya ve toplumun bir iletişim aracı üzerindeki etkisinin incelenmesi olarak iki farklı tanım yapmıştır.[12] Arlo'nun bu tanımı medya ekolojisinin temeli olarak gördüğü medya ve teknolojinin sosyal etkisini yansıtır. Bu tanım ekolojik tanımlamanın yanı sıra sosyoloji ve antropoloji içeriyor gibi olsa da bu alanların medyayı, "bir sürece eşlik eden, aynı sürecin

10 Neil Postman, "The Humanism of Media Ecology", *Proceedings of the Media Ecology Association*, c. 1, New York, 2000, s. 10-11.

11 Raymond Arlo, "Media Ecology", *Radical Software*, c. 1, sy. 3, Spring, 1971.

12 Arlo, "Media Ecology", s. 87.

daha sonraki gelişiminde hiçbir rolü bulunmayan, sürece hiçbir özsel katkısı olmayan ikincil öğe ya da yan ürün" olarak tanımlanabilen bir epifenomen[13] olarak görmesi bakımından birbirlerinden ayrışırlar. Medya ekoloji geleneği medyayı insan bilincini etkilemede lider bir rol oynuyor olarak görmektedir ve medyanın toplum yapısının oluşumunda etkili olduğunu düşünmektedir.

Postman, medya ekolojisini tanıttığında alanı kimin icat ettiğini ve sınırlarını tam olarak belirtmemiştir. Medya ekoloji geleneği ismini aldıktan sonra arkeolojik bir çalışma yaparak medya ekolojisi olarak tanımladığı çalışmaları bu gelenek adı altında toplamıştır.[14] Örneğin medyanın ekolojik kaygılarını ele alan ilk bilimsel incelemenin Platon'un *Phaedrus*'u[15] olduğu genel olarak kabul edilmektedir. Postman ayrıca *On Emir*'in özellikle de imgeye karşı olan tedbirin, ilk medya ekolojik ifadesi olarak görülebileceğini öne sürmektedir.[16]

Medya ekolojisi, "insanların, medyanın, kültürün ve bilincin karşılıklı ilişkilerinin ve bunlar arasında meydana gelen değişikliklerin ve bunların insan ortamlarındaki simbiyotik değişimlerin incelenmesidir."[17] Özellikle daha geniş ekolojideki değişikliklere dokunan bu öğelerin içindeki ve arasındaki değişikliklerle ilgilenir. Medya ekolojisi, bu değişiklikleri tetikleyen, eşlik eden veya takip eden yönleri tanımlamaya ve açıklamaya çalışan önceki çalışmaları da araştırır.

Bu kavramsal çerçeveyi dikkate alarak bu çalışmada, medya ve iletişim çalışmaları içerisinde hem bir alt akademik alan olarak hem de müstakil bir ekol olarak kabul edilmeye başlanan Medya Ekolojisi Okulunun doğuşu, temel kavramları, çalışma sahaları ve lisansüstü tezler ile çeviri eserler üzerinden Türkiye'deki yansımaları ele alınacaktır. Keşfedici/tanımlayıcı temel bir çalışma olarak çerçevesi belirlenen bu çalışmada Türkiye'deki akademik literatürün dijital veri tabanları (YÖK Ulusal Tez Merkezi, DergiPark) kullanılarak içerik analizi ile medya ekolojisi geleneğine ilişkin bir durum tespiti yapılmakla birlikte geleneğin ortaya çıktığı akademik dünya ile Türkiye'ye yansımalarının mukayesesi de yapılacaktır.

I. Medya Ekolojisi Çalışmalarının Kurumsallaşması ve Bir Akademik Geleneğe Dönüşümü

Medya ekolojisi, Frankfurt Okulu ve Chicago Okulu'nda olduğu gibi hem bir düşünce okulu hem de entelektüel bir geleneğin oluşturulduğu bir okul olarak

13 Bir epifenomen, birincil bir fenomenin yanında veya buna paralel olarak ortaya çıkan ikincil bir fenomendir. Kelimenin iki duyusu vardır: biri bilinen nedenselliği ifade eden ve diğeri ise nedensellik yokluğunu veya bu konuda yargının kaydedilmesini ifade eden. https://en.wikipedia.org/wiki/Epiphenomenon

14 Strate, *Media Ecology*, s. 12.

15 Platon, *Phaidros*, çev. Furkan Akderin, İstanbul: Say Yayınları, 2020.

16 Strate, *Media Ecology*, s. 15.

17 Dennis Cali, *Mapping Media Ecology: Introduction to The Field*, Newyork: Peter Lang, 2021, s. 15.

adlandırılmaktadır. Alanın önemli isimlerinden Eric A. Havelock, Harold Innis, Edmund Carpenter ve Marshall McLuhan gibi isimlerin Toronto Üniversitesi'nde görev yapmış olmaları nedeniyle bu gelenek zaman zaman Toronto Okulu[18] olarak da tanımlanmaktadır. Aynı şekilde Newyork'ta Postman'ın 1971 yılında açtığı doktora programında yapılan çalışmalar ve McLuhan'ın da kısa süre de olsa bu şehirdeki başka bir üniversite olan Fordham Üniversitesi'nde bulunmasından dolayı New York Okulu olarak da adlandırılmaktadır.[19] Medya ekolojisi 1990'ların ortalarına kadar ana akım iletişim çalışmalarında göz ardı edilmiş olsa da 1990'ların sonlarından bu yana McLuhan'a olan ilginin yeniden ortaya çıkması ile çalışmaların arttığı gözlenmektedir. [20]

Medya ekolojisinin 2000'li yıllardan itibaren gelişmesi, farklı disiplinlerde yer alan insanların medya ekolojisi çalışmalarına olan ilgisinin artması ve dünya genelinde ortak bir ağ oluşturmasının sonucudur. Toronto Üniversitesi'nden Edmund Carpenter, Eric Havelock, Harold Innis ve Marshall McLuhan gibi isimlerin entelektüel mirasından dolayı Toronto Üniversitesi, medya ekolojisi geleneğinin kanonik figürlerinden birisi olan Walter Ong'un çalıştığı St. Louis Üniversitesi'ndeki akademisyenler ve New York Üniversitesi'nde Postman'ın kurmuş olduğu Medya Ekolojisi Doktora Programından mezun olan öğrenciler bu alanın günümüzdeki temsilcileri olmuşlardır. Bu doktora programı 1971 yılından 2004 yılına kadar varlığına devam etmiştir. Akademik saha için önemli olan bir diğer gelişme de 1998 yılında Medya Ekolojisi Derneği'nin New York Üniversitesi'ndeki medya ekolojisi programından mezun olan öğrenciler tarafından kurulması olmuştur.[21] Medya Ekolojisi Derneği'nin yine aynı şehirde bulunan Fordham Üniversitesi'nde yıllık toplantılara başlaması ve derneğin *Explorations in Media Ecology* isimli akademik dergiyi yayın hayatına sokması da medya ekoloji kavramı başlığı altındaki akademik çalışmaların kurumsallaşması ve sürekliliği açısından önemlidir. Hampton Press ve Peter Lang gibi sosyal bilimler alanında yayın yapan iki önemli yayınevinin[22] de medya ekolojisi seri kitapları yayınlamaya başlaması, dünya genelinde daha da fazla ilgiyi bu alana çekmeyi sağlamıştır.

Medya ekolojisi ekolünün doğuşu, Kuzey Amerika iletişim ve kültürel araştırmalarının yükselişi bağlamında buna yardımcı olan başlıca sosyal, ekonomik, politik ve kültürel akımlara farklı entelektüel tepkilerin verilmesi sonucu olmuştur.[23]

---

18 Rita Watson, Menahem Blondheim, "The Toronto School of Communication Theory: Interpretations, Extensionsi Applications" University of Toronto Press, 2007.

19 Lance Strate, "Understanding MEA", s.15.

20 Cali, *Mapping Media Ecology*, s. 17.

21 https://www.media-ecology.org.

22 http://www.hamptonpress.com/Merchant2/merchant.mvc?Screen=PROD&Product_Code=978-1-57273-869-0; https://www.peterlang.com/document/1055009

23 Lum, *The Media Ecology Tradition*, s. 11.

G. J. Robinson'un bakış açısından, Amerikan iletişim araştırmalarının kökeni, Ameriken devriminin başlangıcında sanayileşme ve sosyal değişim sorunlarıyla boğuşan sosyologlar ve sosyal psikologlar tarafından yapılan çalışmalarda bulunmaktadır.[24] Sanayileşme ve modernleşme, yalnızca eski tarım ekonomisindeki insanların bildiği gibi üretim ve geçim tarzını yeniden tanımlamakla kalmadı, aynı zamanda çevrelerindeki dünyayı olmasa da kendi aralarındaki ilişki biçimlerini büyük ölçüde değiştirdi.[25] XX. yüzyılın başlarında Avrupa kıtasından Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kentsel alanlara küresel insan göçü ile oluşan yeni toplulukların yaşamlarında basının rolüne ilişkin yoğun sosyo-iletişimsel çalışmaların yapılmaya başlanması ile ortaya çıkan medya ve iletişim çalışmaları, Amerika'nın endüstriyel üretimini ve ticari çıkarlarını teşvik etmeye ve desteklemeye yardım etme ihtiyacına yanıt olarak medya tüketimine ilişkin davranışçı çalışmalara sürekli artan ilginin ana itici gücünü oluşturmuştur.[26] Birçok ana akım iletişim kuramı da bu üretim ilişkilerine yanıt olarak ortaya çıkmıştır.

O yıllarda iletişim çalışmalarında baskın olan nicel ampirik yaklaşımlardır. Bu tür medya çalışmaları genellikle, medya içerik kullanıcıları veya tüketicilerinin ampirik olarak doğrulanabilir kısa vadeli davranışsal tepkisiyle ilgilenmekteydi. Kitle iletişim araçlarının içeriğinin medya üzerindeki gücünü ve toplum üzerindeki etkisini nasıl artırabileceği konusunda tartışmalar mevcuttu. Bu tartışmalar, kitle iletişim araçlarının pasif ve savunmasız bir izleyici üzerinde etkili olabileceğini öne süren "sihirli mermi teorisi", kanaat önderlerinin kitle iletişim araçları ile izleyiciler arasındaki aracılık gücüne ilişkin teoriler ve alıcı halkın, görmek veya duymak istedikleri yalnızca mevcut inançlarını güçlendirecek şeyleri seçerek kendilerini savunmak için gerekli olan her şeye nasıl sahip olabileceğine dair teoriler üzerinedir.[27] Öte yandan 1960'larda eleştirel teorinin yükselişiyle bağlantılı olacak şekilde ABD'deki siyasi huzursuzluğun ortasında Marksist yaklaşımın bilimsel çalışmalarda yeniden canlandığı görüldü.[28] Marksist bilimin en önemli ayağı olan Eleştirel Okul, aynı zamanda kitle iletişim içeriğinin toplum üzerindeki etkisiyle de ilgilenir. Bu sebeple ampirik çalışmaların baskın olan paradigmasına zıt, teorik olduğu kadar politik ve ideolojik bir perspektif sunar. Kaynağını Frankfurt Okulu ve marksist geleneklerde bulan eleştirel teori, kitle iletişim araçlarının ekonomi politiğine odaklanır. Medya mülkiyetinin medya üzerindeki, siyasi ve kurumsal

24 Casey Man Kong Lum, *Perspectives on Culture, Technology and Communication: The Media Ecology Tradition*, Hampton Press, 2006, s. 13.

25 Lum, *The Media Ecology Tradition*, s. 15.

26 Lum, *The Media Ecology Tradition*, s. 17.

27 Lum, *The Media Ecology Tradition*, s. 16.

28 Örnek çalışma için bkz. Herbert Marcuse, *Tek Boyutlu İnsan: İleri İşleyim Toplumunun İdeolojisi Üzerine İncelemeler*, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınları, 2017.

kontrolün içeriği, üretimi, dağıtımı ve erişiminde nasıl önemli bir rol oynayabileceğiyle ilgili kaygılar taşır.[29]

ABD'deki iletişim araştırmaları alanına, medyanın politik ekonomisindeki eleştirel okul çalışmalarının yanı sıra, kitle iletişim araçlarının içerik etkileri hâkim olsa da medyayı anlamaya yönelik ekolojik yaklaşımlar ve teknolojinin kültür ve toplum üzerindeki etkisi üzerine çalışmalar XX. yüzyıl başlarından itibaren dağınık bir şekilde de olsa yapılmaya başlanmıştı.[30] Tüm sosyal ve politik değişikliklerin yanı sıra medya ve teknolojideki değişiklikler toplumda birbirinden farklı duyguları aynı anda bulundurduğu bir zaman diliminde medya ekolojisinin bir teori grubu olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Telekomünikasyondaki hızlı gelişmeler ve yayılma, medya endüstrilerindeki çok fazla değişimi kolaylaştırmıştı. Daniel Boorstin'in "grafik devrimi"[31] dediği şey ve daha özel olarak, televizyon gibi görüntüye dayalı elektronik medyanın yükselişi basılı yayının egemenliğine meydan okumaya başlamıştır. Daha geniş sosyal ve medya ortamlarında grafik iletişiminin artan egemenliği nedeniyle, Postman ve çağdaşları -basılı eğitime dayalı eğitimciler- sınıflarında derin değişiklikler görmeye başlayıp bunun analizlerini yapmaya başladılar.[32] Enformasyon teknolojisi ve bunun medya sektörüne yansımasıyla yaşanan değişimle ilgili küçük endişeleri paylaşan, benzer düşünen akademisyenlerin karşılıklı etkileşim ağının oluşması medya ekolojisinin bir teori grubu ve ayakları yere basan bir teori olarak ortaya çıkışına ön ayak olduğu söylenebilir.[33] Medya ekolojisi paradigmasını üzerinden kabul edilen çalışmalardan ötürü bir teori gurubu olarak da görülmektedir.

Postman, 1968'de medya ekolojisini bir medya çalışması olarak İngilizce öğretmenleri yıllık toplantısında tanımlayıp kamuoyuna tanıttığında medyadan karmaşık mesaj sistemleri ve medya ekolojisinden bunların örtük, içsel yapılarını ve insan algısını, anlayışı ve hissi üzerindeki etkilerini ortaya çıkarma girişimi olarak bahsetti. Bu fikirler medya çevrelerinin insanları nasıl etkileyebileceği üzerine yazılmış olan XX. yüzyılın başındaki ekolojik düşünürlere kadar uzatılabilir. Örneğin İskoç bilim insanı ve aynı zamanda kent planlamacısı Patrick Geddes, doğal ve yapılı çevre ile insan kültürü arasındaki karşılıklı ilişkilerin araştırılmasına öncülük etti.[34] Geddes'in en ünlü öğrencisi ve medya ekolojisinin ilk kurucu

29 Lum, *The Media Ecology Tradition*, s. 14.

30 Lum, *The Media Ecology Tradition*, s. 25.

31 Daniel Boorstin, *The Image: A Guide to Pseudo-events in America*, Vintage Books, 1997.

32 Neil Postman, *Teknopoli: Kültürün Teknolojiye Teslim Oluşu*, çev. Mustafa Emre Yılmaz, İstanbul: Sentez Yayınları, 2016, s. 140.

33 Lum, *The Media Ecology Tradition*, s. 7.

34 Lum, *The Media Ecology Tradition*, s. 25.

düşünürlerinden biri olan Lewis Mumford, şehir gibi insan yapımı ortamların insanlar ve insan uygarlığı üzerindeki etkisi üzerine kapsamlı metinler yazdı.[35]

Bir alan olarak medya ekolojisinin ilk büyük araştırması William Kuhns tarafından *Post-Endüstriyel Peygamberler*[36] (1971) başlığı altında yapılmıştır. Kuhns, medya ekoloji terimini kullanmasa da Mumford, Giedion ve Ellul'ün teknoloji çalışmalarını, Innis ve McLuhan'ın medya çalışmalarını tartışırken çevre, ekoloji ve sistem terminolojisini sık sık kullanır. McLuhan benzer şekilde, bir toplumun baskın iletişim ortamında, örneğin sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş gibi, bir değişiklik olduğunda meydana gelen temel sembolik değişime işaret etmiştir.[37] Ayrıca bu tür değişikliklerin, insanların aracılı bir iletişime geçtiklerinde, duyularında temel bir değişime yol açtığını vurgulamıştır. Böylelikle medya ekolojisinin insanların hem fizyolojik çevresini hem de sembolik çevresini incelemeye aldığını görebilmekteyiz. Her iletişim ortamını duyusal bir ortam olarak kavramsallaştıran McLuhan, çevremizi fizyolojik düzeyde nasıl algıladığımızı miras aldığımız duyusal aygıtlara bağladı. Farklı duyusal aygıtlara sahip insanlar kısmen çevrelerini farklı algılar çünkü duyuları onlara çevrelerindeki dünyadan buna uygun olarak farklı duyu verileri verir.[38] Bu perspektiften bakıldığında, iletişim medyası, McLuhan'ın işaret ettiği gibi duyusal uzantılarımızdır.[39] Her ortam bir dizi duyusal özelliği bünyesinde barındırır. Her bir iletişim ortamının kullanımı, radyo dinleme eyleminin işitsel duyularımızı genişletmesi gibi kullanıcının belli bir duyusunu genişletir. Bu bağlamda medyayı ortamlar olarak incelemek, medyamızı dünyayı anlamak için kullandığımızda içine girdiğimiz duyusal ortamların veya daha spesifik olarak, medyamızın algıladığı duyusal verilerle anlamamız için inşa edilecek bir dünyanın incelemesini ortaya koyar.

1970'li yıllardan itibaren kavramsallaştırılıp çalışmalar yapılmaya başlanan medya ekolojisi geleneği 50 yıllık süreçte medya ekoloji derneğinin açılması, bu derneğin vasıtasıyla kurulmuş olan akademik dergi ve tüm dünyadan ilgili çalışmalara katkıda bulunan akademisyenlerle bir akademik geleneğin oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu 50 yıllık literatürün içerisinde medya ekolojisi çalışmaları için önemli olan bazı temel kavramları ele almak geleneğin anlaşılması açısından önemli olacaktır.

---

35 Lewis Mumford, *Tarih Boyunca Kent / Kökenleri Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*, çev. Gürol Koca, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2019.

36 William Khuns, *Post Industrial Prophets Interpretations of Technology*, Colophon Books, 1971.

37 Marshall McLuhan, *Gütenberg Galaksisi -Tipografik İnsanın Oluşumu*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.

38 Lum, *The Media Ecology Tradition*, s. 29.

39 McLuhan, *Gutenberg Galaksisi: Tipografik İnsanın Oluşumu*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.

II. Medya Ekolojisi Literatürünün Bazı Temel Kavramları

Medya ekolojisi literatürüne aşinalık kazanıldığında, medya ekolojisi alanındaki akademisyenlerinin medya ve teknolojinin insan algılarını, etkileşimlerini nasıl etkilediğine dair fikirlerinin bir çalışması olduğu fark edilir. Medya ekoloji geleneğinde özellikle bilinç, teknoloji, değişim, denge, önyargı, çevre, kültür ve karşılıklı bağlılık gibi kavramlar sıklıkla başvurulan kavramlardır.

Medya ekolojistleri, kültürde veya genel olarak medeniyetlerde teknolojileri, egemenlik kurmak için yarıştırırken bilinç biçimlerindeki rekabete yakından katılırlar.[40] Bu durum özellikle yeni bir araç bir topluma girip kendisinden önceki aracın kullanımının yerine aldığında ortaya çıkmaktadır. Postman, elektronik kültürün, görüntüleri ve sesleri dolayısıyla, duygusal etkileşime, teknolojik çözümlere ayrıcalık tanıyan bir bakış açısını nasıl teşvik ettiğini, yazılı ve sözlü paradigmaların ise çizgilerinde ısrar ettiğini vurgulamıştır.[41] Ong, hem okuryazarlıktan önce gelen sözlü kültür hem de ikinci sözlü kültür olarak tanımladığı yazılı toplumdan sonra gelen sözlülük döneminin oluşturduğu bilinç biçimlerine karşı duyarlı olup çalışmalarına konu etmiştir.[42] Birinci ve ikinci sözlü kültür arasında yer alan okuryazarlığı, görsel alana teşvik etmek olarak görmüştür.[43] Medya ekolojisi anlayışını ve geleneğini takip eden isimler, teknolojinin bilinç üzerindeki etkilerini birkaç boyutta araştırdılar. Bazı medya ekolojik çalışmalar yapan bilim insanları etkinin bir insan yetisinden diğerine kayması anlamına geldiğini söylüyorlardı. Örneğin Havelock, Yunan uygarlığının yükselişinde gözün ana organ olarak kulağın yerini aldığını ve bu değişimle başka değişikliklerin geldiğini yazdı.[44] McLuhan da bilinci şekillendirme de teknolojinin rolünün altını çizmiştir.[45]

Medya ekolojistleri için diğer bir temel kavram, yalnızca fiziksel aygıtlardan ziyade daha geniş ve dar olan her şeyi kapsayan bir terim olarak kullandıkları teknoloji idi.[46] Bu bağlamda teknoloji, üretilmiş bir para olabileceği gibi yaratılan bir dil sistemi de olabilir. Teknolojinin kullanımı bu anlamda kendine özgü bir anlam çerçevesine sahip olduğu söylenebilir. Bu çerçevede Innis'in teknoloji

40 Cali, *Mapping Media Ecology*, s. 20.

41 Postman, *Teknopoli Yeni Dünya Düzeni*, çev. Mustafa Emre Yılmaz, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2006, s. 23.

42 W. Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür, Sözün Teknolojileşmesi*, çev. Sema Postacıoğlu Banon, İstanbul: Metis Yayınları, 2020.

43 Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür*, s. 45.

44 Eric Alfred Havelock, *Platon Filozof Şaire Karşı*, çev. Adem Beyaz, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2015.

45 Marshall McLuhan, *Gütenberg Galaksisi -Tipografik İnsanın Oluşumu*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.

46 Cali, *Mapping Media Ecology*, s. 25.

kavramını ekonomik ve kültürel sistemleri anlatırken kullanması[47] ile Ong'un yazılı sistemleri tanımlarken teknolojiyi kavramını kullanması örnek verilebilir.[48]

Medya ekolojistlerinin bu kavramlar ötesinde daha özel ilgisi, teknolojideki değişikliklere eşlik eden veya bunlardan kaynaklanan insan bilincindeki değişikliklerdir. Medya ekolojisinin önemli bir mirası, sözlü kültürden okuryazarlığa evrim yoluyla beslenen bilinçteki değişimler üzerine yapılmış olan çalışmalardır.[49] İletişim biçimleri ve bilişsel yapıların gelişimi arasındaki etkileşim, medya ekolojistlerinin sürekli ilgisini çekmiştir. Bu nedenle medya ekolojisi geleneği içinde olan araştırmacılar, teknolojik ve kültürel değişikliklerin biçimini, doğasını ve gelecekteki içeriğini araştırmışlardır. Medya ekolojistleri arasındaki en temel tartışma alanı da iletişim teknolojilerinin bilinci ve kültürü ne ölçüde değiştirdiğiyle alakalıdır.[50] Bu gelenek içinde olan isimler, teknolojinin insan bilincini nasıl şekillendirdiğini araştırırken, insan duyularının dengesine de odaklanmışlardır. Öte yandan kişiler ile topluluklar arasında, özel ve kamusal arasında, akıl ve duygu arasında, el emeği ve zihinsel emek arasındaki denge de önemlidir.[51] Örneğin sözlü okuryazarlık çalışmaları yapan araştırmacılar, fonetik alfabenin ortaya çıkışıyla birlikte duyuların dengesindeki bozulmaya dikkat çekerler.[52]

Medya ekoloji çalışmalarında bulunanlar belirli bir çevrenin fiziksel özelliklerini dikkate alırlar ancak daha büyük önem verdikleri konu bu özelliklerin nasıl etkileşime girdiği, nasıl yayıldığı, nasıl etkileştiğidir. Örneğin teknolojinin oluşturduğu zihinsel alışkanlıklara dikkat eden bazı medya çalışmacıları, belirli teknolojiler tarafından oluşturulan ideolojik çevresel önyargıları tanımlarlar. Medya ekolojistleri kültürün, teknoloji, bilinç ve çevre karşısındaki rolünü göz önünde bulundurarak çalışmalarının kapsamı olarak kültürün çeşitli ifadelerini alırlar. Kültürel araştırma alanları arasında kişisel kültür, popüler kültür, sanal kültür, tekno-kültür ve eleştirel kültür yer alır.[53] Örneğin Gregory Bateson kişisel kültürü ele alırken[54] Ong daha çok toplumsal ve tarihsel kültür üzerine odaklanmıştır. McLuhan daha çok popüler kültüre ilgi gösterirken, Baudrillard sanal

47 Harold Innis, *İmparatorluk ve İletişim Araçları*, çev. Nurcan Töreli, İstanbul: Ütopya Yayınevi, 2007.

48 Ong, W., *Sözlü ve Yazılı Kültür, Sözün Teknolojileşmesi*, çev. Sema Postacıoğlu Banon, İstanbul: Metis Yayınları, 2020.

49 Ong, W., *Sözlü ve Yazılı Kültür, Sözün Teknolojileşmesi*, çev. Sema Postacıoğlu Banon, İstanbul: Metis Yayınları, 2020.

50 Cali, *Mapping Media Ecology*, s. 31.

51 Cali, *Mapping Media Ecology*, s. 32.

52 Ong, W., *Sözlü ve Yazılı Kültür, Sözün Teknolojileşmesi*, çev. Sema Postacıoğlu Banon, İstanbul: Metis Yayınları, 2020.

53 Cali, *Mapping Media Ecology*, s. 37.

54 Bateson, Gregory. *A Sacred Unity: Further Steps to an Ecology of Mind.* RNew York: HarperCollins, 1991.

bir kültür üzerine odaklanmış ve bu sayede dijital kültür ile yeni medya üzerine çok fazla medya ekolojisi çalışması ortaya koymuştur.[55] Bazı medya ekolojistleri, kültürel ve psikolojik formlar arasındaki bağlantıları araştırdı. Jack Goody'nin kültürel gelişim ve yazı arasındaki bağlantıyı anlamaya çalışması[56] ve Ong'un aynı şekilde sözlülüğün psikodinamiğini araştırması[57] bu çerçevede zikredilebilir. Bu noktada önemli olan bir husus Baudrillard ve Goody gibi isimlerin kimi medya ekoloji metinlerinde yaptıkları çalışmalar ile medya ekoloji geleneği içerisinde görünüyor olmasıdır. Bu isimlerin doğrudan medya ekoloji geleneği ile bağlantısı olmamasına karşın yaptıkları çalışmaların medya ekoloji anlayışına uygun olmasından kaynaklı bu çalışmalar içerisinde değerlendirildiğini söyleyebiliriz.

Medya ekolojisi yaklaşımı, insan-ortam iç içeliğine dair ekolojik yaklaşımın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kavramların her biri aslında diğer kavramlarla iç içedir. Bu terimler kimi zaman da birbirlerinin yerlerine kullanılır. Lance Strate bu durumu şöyle açıklar:

> Ve böylece dil, dilbilgisi, yapı, ilişki, sistem ve ortam gibi terimlerle aynı gerçekliğin farklı yönlerine atıfta bulunuyoruz. Ve iletişim, etkileşim, bilgi, soyutlama, algılar, anlamlandırma, simgeleştirme, teknolojileştirme ve dolayımlama gibi terimlerle aynı olgu kümesinin farklı yönlerine işaret ediyoruz. Sonunda, insan olarak kendimizi içinde bulduğumuz biricik çevre, parçası olduğumuz tek, bölünmez ekoloji, varlığın geri kalanıyla paylaştığımız ortak zemin ile ilgileniyoruz.[58]

Temel olarak ele alınan bu kavramların diğer medya çalışmalarından medya ekoloji çalışmalarını ayırt ettiğini söyleyebiliriz. Medya ekoloji çalışmaları içerisinde bir çalışmanın görülebilmesi için bu kavramlardan en az birisini temel alması gerekmektedir. Bu kavramları merkeze alan çalışmalar sonrasında medya ekoloji çalışmaları kendi içinde çeşitli çalışma sahalarını da ortaya çıkartırmıştır.

III. Medya Ekolojisinin Çalışma Sahaları

Sözlü kültür ve yazılı kültür medya ekolojisi çalışma alanı, tüm alanın temelini oluşturur. Alana en erken katkıda bulunanlar bile, sözlü kültürden basılı kültüre eşlik eden zihinsel değişimler üzerinde durmuşlardır.[59] Bu değişikleri açık

55 Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, çev. Oğuz Adanır, İstanbul: Doğu Batı Yayınları, 2003

56 Jack Goody, *Yaban Aklın Evcilleştirilmesi*, çev. Koray Değirmenci, Ankara: Dost Kitabevi, 2001.

57 Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür*. s.34.

58 Strate, *Media Ecology*, s. 3.

59 Örnek çalışmalar için; Alfred Korzybski, *Science and Sanity: An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics*, Institute of General Semantics, 1995. Ong, W., *Sözlü ve Yazılı Kültür, Sözün Teknolojileşmesi*, çev. Sema Postacıoğlu Banon, İstanbul: Metis Yayınları, 2020.

veya örtülü olarak araştıran medya ekolojistleri halihazırda var olan bir "büyük bölünme[60]" teorisini benimsiyorlar:

Bölünmenin bir tarafında alfabe öncesi veya el yazması toplumlar ve diğer tarafta tipografik toplumlar arasında düşünce ve ifadedeki karşıtlıkları işaretleyen dikotomiler sunuyorlar. Sözlü-okuma-yazma arayışlarını sıklıkla çerçeveleyen ikili terimler: ilkele karşı uygar, basite karşı ileri, mantık öncesine karşı mantıksal, geleneksel ile modern, kesinliğe karşı bilimsel, sözelliğe karşı görsel, okuma öncesine karşı okuryazar.[61]

Sözlü kültürlerin çeşitli psikolojik, sosyal, ekonomik, politik, kültürel ve epistemolojik özelliklerini inceleyen sözlü kültür ve yazılı kültür çalışmaları, medya ekolojisine, tarihi gelişmelerdeki sözlü kültür ve okuryazarlığın tarihsel önemine ilişkin, çok katkıda bulunmuştur. Havelock, alfabetik yazının ortaya çıkışının düşünmede bir devrim başlattığını belirtir. Zamanla, mesajların içeriğinin akılda tutulması, belleğe yardımcı olmak için stilize edilmiş söylevlere veya dilsel seslendirmeye bağlı olmadığını ortaya koymuştur.[62] Ong, sözlü kültür olarak adlandırdığı dönemler ile okuryazarlık olarak adlandırdığı dönemler arasındaki psikolojik farklılıkları değerlendirmesiyle adından söz ettirmiştir.[63] Elizabeth Eisenstein, iletişim biçimlerinde ve Avrupa kültüründe, baskı teknolojisindeki değişikliklere dikkat çekmiştir.[64] Medya ekolojistleri sözlü ve yazılı kültür toplumlardaki değişimlere eşlik eden düşünce ve iletişim tarzlarındaki farklılıkları aydınlatmaya çalışmışlardır.[65]

Medya ekolojisi geleneğinin ayırt edici özelliklerinden birisinin teknoloji çalışmaları olduğu söylenebilir. Medya ekoloji geleneğinin önde gelen isimlerinin hemen hemen hepsi teknoloji hakkında yazmışlardır ve kimi zaman insan eyleminin teknolojik güçlerden kaynaklandığını savunan öğretilerden dolayı teknolojik determinizm ile eleştirilmiştir.[66] Teknolojideki değişikliklere ve bu değişikliklerin kültürde nasıl sonuçlar doğurduğuna özellikle dikkat eden medya ekolojistleri için teknolojinin oluşturduğu ortam özel bir önem taşır. McLuhan'ın

60 Cali, *Mapping Media Ecology*, s. 107.

61 Cali, *Mapping Media Ecology*, s. 107.

62 Havelock, *Platon Filozof Şaire Karşı.*

63 Ong, W., *Sözlü ve Yazılı Kültür, Sözün Teknolojileşmesi*, çev. Sema Postacıoğlu Banon, İstanbul: Metis Yayınları, 2020.

64 Elizabeth Eisenstein, *The Printing Press an Agent of Change: Communications and Cultural Trans*, Cambridge University Press, 1980.

65 Casey Man Kong Lum, *Perspectives on Culture, Technology and Communication: The Media Ecology Tradition*, Hampton Press, 2006,

66 Örnek bir eleştiri için; Schiller, D. (1994) From Culture to Information and Back Again: Commodization as a Route to Knowledge. Critical Studies in Mass Communications, 8, 39-59.

küresel köy tanımı, "ortam mesajdır" aforizması[67], Postman'ın kültürün sonunu getiren şeyin televizyon ve onun üretim değerleri olduğu tezleri[68] medya ekolojisinin teknoloji çalışmaları hakkındaki temel iddialarıdır. Ong için konuşma ve yazma[69], kendi psikodinamiklerini veren teknolojilerdir. Ellul için teknik, uygar toplum için merkezi bir tehdittir.[70]

Medya ekolojisinin ayırt edici özelliklerinden bir diğeri çevreye ve bağlama olan ilgisidir. Teknoloji ve onun getirdiği önyargılar, önemlerini oluşturdukları ve içinden çıktıkları çevre açısından anlam kazanırlar. İlk dönem medya ekolojistlerinden olan James Carey, telgrafın icadıyla kültürün yer değiştirmesini gözlemler.[71] Edmund Carpenter, yeni bir ortamın tanıtılmasının, tanıtıldığı kültürü nasıl değiştirdiği konusunda antropolojik bir çalışma yürüterek kendisini kültürün saha çalışanı olarak konumlandırır.[72] Camille Paglia, özellikle Batı popüler kültürüne özgü ilkelere ışık tutmaya çalışır.[73]

Bilinç, medya ekolojisinin merkezinde, teknolojilerin bilinç üzerindeki etkisi de medya ekoloji çalışmaları için önemli bir noktadır. Diğer alanlarda çalışma yapan medya ekolojistleri, teknolojilere ve özellikle bu teknolojilerle elde edilen belirli özelliklere, yani olanaklara daha fazla vurgu yapmaktadırlar. Önyargı terimi, siyasi meselelere veya medya yanlılığına dikkat çekmek gibi görünebilir. Burada önyargı, medyanın geniş anlamda yorumlandığında, gerçeği algılamada, organize etmede ve iletişim kurmada uyguladığı rollere atıfta bulunmaktır.[74] Innis'in, belirli teknolojilerin toplumları zaman ve mekan önyargılarına nasıl yönlendirdiğine ve imparatorlukların, bilgi tekellerinin yaratılmasına ve sürdürülmesine yol açabileceğine işaret etmesi bu çerçevede görülebilir.[75] Daniel Boorstin, haber endüstrisinin gerçek haber gibi görünen gerçekliğin yapay tasvirlerini nasıl oluşturduğuna dikkat çekiyor.[76] Bazı metinlerde[77] medya ekolojisi çalışmaları içerisinde olarak

67 Marshall McLuhan, *Gütenberg Galaksisi -Tipografik İnsanın Oluşumu*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.

68 Neil Postman, *Televizyon Öldüren Eğlence*, Ankara: Ayrıntı Yayınları, 1999.

69 Ong, W., *Sözlü ve Yazılı Kültür, Sözün Teknolojileşmesi*, çev. Sema Postacıoğlu Banon, İstanbul: Metis Yayınları, 2020.

70 Ellul, J. *Teknoloji Toplumu* çev. Musa Ceylan İstanbul: Bakış Yayınları, 2003.

71 James Carey, *Communication as Culture*, Routledge Press, 1992.

72 Edmund Carpenter, *Oh, What a Blow That Phantom Gave Me!*, Holt, Rinehart and Winston Press, 1974.

73 Camille Paglia, *Sexual Personae: Art and Decadence from Nefertiti to Emily Dickinson*, Vintage Press, 1991.

74 Cali, *Mapping Media Ecology*, s. 19.

75 Harold Innis, *İmparatorluk ve İletişim Araçları*, çev. Nurcan Töreli, İstanbul: Ütopya Yayınevi, 2007.

76 Boorstin, *The Image: A Guide to Pseudo-events in America.*

77 İkinci kuşak medya ekolojisi geleneği akademisyenleri arasında bazı isimlerin medya ekoloji geleneği içerisinde görülüp görülemeyeceği tartışması vardır. Medya ekoloji tabirinin bir

gösterilen Baudrillard, postmodern toplumsal yaşamın bütününü, gerçeklikten kopuk olarak var olan, imgeler ve göstergeler aracılığıyla sürdürülen bir rüya durumu ya da mitsel dünya olarak tasvir eder.[78] Bu alan hakkında yazan medya ekolojistleri medya dünyasının kültür ve toplum üzerine empoze ettiği önyargıları ele almaktadır.[79]

Dil alanında yazmış olan medya ekolojistleri, gerçekliğin aracıları olarak dilsel sistemlere ve diğer sembolik biçimlere odaklanırlar.[80] Temel kaygıları, dil ve kültürün iç içe geçmesi, bilinç ve bilişsellik üzerindeki etkileri hakkındadır. Alfred Korzybski zaman, insanın sinir sistemi, fiziksel ve psikolojik çevre arasındaki etkileşimler hakkında yazmıştır.[81] Susanne Langer, sembolik temsilin doğasına ve onun çeşitli dönüşümlerinde, insan düşüncesinin tepkisinin yapıcı sürecinde nasıl işlediğine ışık tutan göstergeleri tanımlar.[82] Benjamin Lee Whoorf, dil, kültür ve bilişsellik arasındaki karşılıklı ilişkiyi araştırır.[83] Dil, kültür ve bilinç üzerine yapılan bu çalışmaların kesişimi, yukarıda ismi geçen isimleri medya ekolojisi alanında öncüler olarak görür.

IV. Medya Ekoloji Çalışmalarının Türkiye'ye Yansımaları

Medya ekolojisi çalışmalarının, 1960'larda başlayan ve 2000'ler itibariyle ivme kazanan önemli bir iletişim çalışma sahası olduğunu yukarıda ortaya konuldu. 1960'larda medya ekolojisinin, Amerika'da hem ana akım pozitivist iletişim yaklaşımları hem de eleştirel teorinin iletişime dair çalışmalarının eleştiriye tabi tutulması ve yeni arayışlarla birlikte ortaya çıktığı söylenebilir. Türkiye'de ise iletişim çalışmaları, 1960'larda başladığı için medya ekolojisi geleneğindeki isimlerin yaklaşımları ve çalışmalarının bir karşılık bulduğunu söylemek güçtür. Bu güçlüğün en önemli sebeplerinden birisi Türkiye'deki medya ve iletişim çalışmalarının tarihinin henüz tam olarak yazılamamış olmasıdır.[84]

şemsiye kavram olarak sonradan konulması erken dönem çalışmaları için bazı karışıklıklar doğurmuştur. Örnek olarak 20 temmuz 2020'de Küresel Köy Günü (Global Village Day) toplantısında Robert K. Logan bu konuda karmaşıklık olduğunu belirtmiştir.

78 Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, çev. Oğuz Adanır, İstanbul: Doğu Batı Yayınları, 2003.

79 Daniel Boorstin, *The Image: A Guide to Pseudo-events in America*, Vintage Books, 1997.

80 Cali, *Mapping Media Ecology*, s. 20.

81 Alfred Korzybski, *Science and Sanity: An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics*, Institute of General Semantics, 1995.

82 Susanne Langer, *Philosophy in a New Key: Study in the Symbolism of Reason, Rite and Art*, Harvard University Press, 1990.

83 Benjamin Lee Whorf, *Language, Thought, and Reality*, Martino Fine Books, 2011.

84 Hediyetullah Aydeniz, "Türkiye'de Medya ve İletişim Çalışmalarına İlişkin Bir Çerçeve ve Yeni Yönelimler", *Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler* içinde, Lütfi Sunar (ed.), Nobel Yayınları, 2015, s. 283.

Türkiye'de medya ve iletişim çalışmalarının genel olarak tarihininnin yazılmamış olması medya ekoloji geleneğinin Türkiye'ye yansımalarının tespiti açısından da bir zorluk oluşturmaktadır. Bu zorluğu da göz önünde bulundurarak alan literatüründeki telif eserler ve tercümeler ile akademik bilgi üretiminin en önemli göstergesi olan tezlerden hareketle bu geleneğin Türkiye'ye yansımalarının izlerini sürdürmeye çalışacağız.

Türkiye'deki iletişim çalışmalarının önemli iki metninden biri olan[85] Korkmaz Alemdar ve Raşit Kaya'nın beraber yayınlamış oldukları *"Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar"* kitabında ele alınan McLuhan örneğinden hareketle medya ekolojisi geleneğinin Türkiye'de iletişim akademyasının yaklaşımını ortaya koymaktadır:

> Ve bu sayededir ki McLuhan, çağa damgasını vuran bir peygamber mertebesine varmış olarak kabul edilmektedir. McLuhan'ın gördüğü ilgiyi kuşkusuz ne son iki on yılda toplumsal bilimlerde sık sık sözü edilen bunalım ve tıkanma ortamında toplumsal gerçekliği açıklayan yeni ve en son bir kuram sunmuş olmasına, ne de toplumsal bilimler dünyasının iletişim olgusunun gücü ve karmaşıklığı konusunda mitostan gerçeği ayırt etmekte yetersizliğine bağlamalıyız. Nitekim McLuhan, on yıl içinde çekiciliğinden çok şey yitirirken, daha yaşamında Peygamber sıfatının başına sahte sözcüğünün eklenmesine de tanık olmuştur. McLuhan 1980 sonunda öldüğünde arkasından 'bilim dünyasında ilginç bir şarlatan' diye yazanlar kuşkusuz iletişim olgusuna ve kitle iletişim araçlarına yüklenen sınırsız güce karşı tepkilerini dile getirmemekteydiler. Tam aksine, bir olgunluk döneminin başlangıcı olarak, çağdaş iletişim olgusunun karmaşık yapısı ve yaşamın bir parçası olma gerçekliği içinde yeniden değerlendirilerek, ilk heyecanlardan arınmış olarak yeniden inceleme konusu yapılmasına duyulan gereksinimi ifade etmekteydiler.[86]

Medya ekoloji geleneği hem kavram olarak hem de bir teorik yaklaşım olarak Türkiye'de karşılık bulduğunu söylemek güçtür. İletişim teorilerinden biri olarak ilk dönem kuşağının ortaya koyduğu eserlerde kendisine çok az yer bulmuştur. Fakat medya ekolojisi kavramı kullanılmasa da medya ekoloji geleneğine yaslanılmasa da Türkiye'de özellikle 2000'ler sonrasında, medya ekoloji geleneği içerisinde görülen isimlerle alakalı doğrudan ya da dolaylı olarak yapılmış tezler bulunmaktadır. Aynı zamanda Türkiye'deki belli başlı iletişim kuramları kitaplarında ya da iletişim tarihi kitaplarında McLuhan ve Innis gibi isimlerin belli başlı çalışmalarına atıf yapılarak yer verilmektedir.

---

85 Bir diğeri için bkz. Ünsal Oskay, *Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş,* Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları, 1985.

86 Korkmaz Alemdar ve Raşit Kaya, *Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar,* İstanbul: Savaş Yayınları, 1983.

Türkiye'de yapılmış ilk iletişim tezleri olarak görülen ve ilk beşliler denilen Oya Tokgöz[87], Ünsal Oskay[88], Aysel Aziz[89], Uygur Kocabaşoğlu[90] ve Nilgün Abisel[91]'in 1972-1978 arasında yaptıkları doktora tezlerine baktığımızda bunlardan sadece Aysel Aziz'in tezinde medya ekolojisi geleneğinden McLuhan'a atıf verildiğini görüyoruz. İlk dönem doktora tezlerinin yanında medya ve iletişim çalışmalarının Türkiye'deki kurucularından birisi olan Oskay, 1978 yılında yazmış olduğu doçentlik tezi olan *Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri* isimli kitabında McLuhan üzerine ayrı bir bölüm açarak McLuhan'ı ve onun temel kavramlarını işlemiştir. McLuhan'ın erken dönem yazıları ile geç dönem yazılarını karşılaştıran Oskay bunlar arasındaki farkı göstermeye çalışmıştır. Ayrıca Hans Magnus Enzensberger'in "Bir Kitle İletişimi Araçları Teorisini Oluşturucu Ögeleri" adlı makalesini de çevirmiştir. Bu makalede McLuhan, bazı ideolojik varsayımlardan ötürü eleştirilmektedir.[92] Frankfurt Okulu'nun etkisinde olan Oskay'ın tezine dipnot olarak düştüğü şu değerlendirme McLuhan'a yaklaşımını yansıtmaktadır:

> Bu dönemdeki görüşleri, teknolojik belirlemeciliğe dayanan bir kötümserliğe örnek gösterilebilecek niteliktedir. Biraz da Frankfurt Okulu'nun görüşlerine benzemektedir. Ne var ki McLuhan'ın Frankfurt Okulu'nun görüşleri gibi zengin bir düşünsel birikimi ve geleneği olmadığı için, Amerikan sosyal bilimlerindeki diğer "kitle toplumu açıklamaları" yandaşlarının savlarını andıran bu ilk dönemdeki görüşlerini terk etmesi kolay olmuştur. Bunda 1960'larda, Kanada'da akademik yaşamdaki yeni 'görevlerinin' de etkisi olduğunu söyleyenler vardır.

Olumlu olarak değerlendirilmesi zor olan bu yaklaşımıyla birlikte Oskay'ın 2005 yılında McLuhan ve Quentin Fiore'nin yazmış oldukları *The Medium is the Massage* kitabını Türkçeye kazandırmıştır. Türkçe yazılmış metinlerde medya ekoloji geleneğinin dikkate değer çalışmalar yaptığını düşünen ilk metin Nabi Avcı'nın 1990 yılında yayınlamış olduğu *Enformatik Cehalet*[93] adlı kitabıdır. *İle-*

87 Oya Tokgöz, *Türkiye ve Ortadoğu ülkelerinde radyo ve televizyon sistemleri: mukayeseli bir araştırma*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bigiler Fakültesi, 1972.

88 Ünsal Oskay, *Gelişim açısından kültür değişimi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bigiler Fakültesi. 1972.

89 Aysel Aziz, *Televizyonun yetişkin eğitimdeki yeri ve önemi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bigiler Fakültesi, 1975.

90 Uygur Kocabaşoğlu, *Şirket telsizinden devlet radyosuna: TRT öncesi dönemde radyonun tarihi gelişimi ve Türk siyasal hayatı*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bigiler Fakültesi, 1980.

91 Nilgün Abisel, *Türk sinemasının gelişimine genel bir bakış*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bigiler Fakültesi, 1980.

92 Hans Magnus Enzensberger, "Bir Kitle İletişimi Araçları Teorisinin Oluşturucu Ögeleri", çev. Ünsal Oskay, *Birikim Dergisi*, sy. 58-59, 1979-1980, s. 17-37.

93 Nabi Avcı, *Enformatik Cehalet*, İstanbul: Rehber Yayınları, 1990.

tişim Düşüncesinin Gelişimi Eğitim-Öğretim Boyutlarıyla Bir Model Denemesi[94] adlı doktora tezinden de medya ekolojisi geleneğinden görülen Bateson'a da atıf veren Avcı, kitabında ise McLuhan için ayrı bir bölüm ayırmıştır. Bu bölümde Avcı, McLuhan hakkında eleştirel düşüncelere sahip olsa da onun iletişim tartışmalarını başka boyutlara taşıdığının da altını çizer:

> McLuhan'ın mizah duygusundan yoksun olduğunu hiç kimse söyleyemez. Ancak kendi teorilerini müthiş ciddiye aldığını unutmamak gerekir. Nitekim 1960'ların en seçkin eleştirmenleri de kendisini aynı derecede ciddiye almışlardır. Bu eleştirmenlerin her biri, McLuhan'ın bir başka evresini söz konusu etmekle birlikte, hepsinin birleştiği nokta, bu düşüncelerin tartışılmaya değer olduğudur. McLuhan hiçbir şey yapmadıysa bile, Batı toplumunu İletişim Teknolojilerinin yaşadığımız hayat üzerine etkileri konusunda düşünmeye itmiştir. Hiç şüphesiz, iletişim ve teknoloji konularında McLuhan'dan önce de kafa yoran araştırmacılar, teorisyenler, bilim adamları vardı. Ancak, konunun böylesine dallanıp budaklanması McLuhan'dan sonradır.[95]

1990'lardan itibaren Türkçede iletişim literatürüne medya ekolojisi geleneğine ait metinlerin girmeye başladığı görülmektedir. Bu metinlerden özellikle en çok okunan ve okutulan kitaplar arasında Walter Ong'un *Sözlü ve Yazılı Kültür*[96] kitabı, Neil Postman'ın *Televizyon Öldüren Eğlence*[97] kitabı ve Jacques Ellul'ün *Sözün Gözden Düşüşü*[98] kitabıdır. Medya ekolojisi geleneğiyle alakalı 2010'lara kadar çok az yapılmış olan yüksek lisans ve doktora tezlerinde aşağıdaki verilen listede de aktarıldığı gibi gözle görülebilir bir artış olmuştur. YÖK Ulusal Tez Merkezi'nin (tez.yok.gov.tr) veri tabanında yapılan taramada "medya ekoloji" teriminin geçtiği ve aynı zamanda teze ismini veren ilk çalışma Necla Odyakmaz'ın 2005 tarihli doktora tezidir.[99] Odyakmaz, medya ekolojisi kavramının içini kendi perspektifi üzerinden doldurduğu için tezin doğrudan bir medya ekolojisi tezi olarak kabul edilmesi güçtür. Fakat Odyakmaz tezinde medya ekolojisi tabirine Medya Ekolojisi Derneği'nin linkini de ekleyerek atıf yapmıştır:

> Medya ekolojisi, teknolojik gelişimi de içine alan sert ve yumuşak teknolojik determinizm (belirlenimcilik)dir. Medya ekolojisi McLuhan çalışmalarıyla

94 Nabi Avcı, İletişim Düşüncesinin Gelişimi: Eğitim Öğretim Boyutlarıyla Bir Model Denemesi, Anadolu Üniversitesi, Doktora Tezi, 1988.

95 Avcı, *Enformatik Cehalet*, s. 177.

96 Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür*.

97 Neil Postman, *Televizyon Öldüren Eğlence*, Ankara: Ayrıntı Yayınları, 1999.

98 Jacques Ellul, *Sözün Gözden Düşüşü*, Bursa: Sentez Yayıncılık, 2017.

99 Necla Odyakmaz, "Medya Ekolojisi", Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensitüsü, 2005.

> birlikte, sözlü ve yazılı kültür ve Amerikan kültür çalışmalarını da içerir. (Strate, http://www.media-ecology.org/mecology/) [100]

YÖK Ulusal Tez Merkezi'nin verilerine göre oluşturulan aşağıdaki tablolarda medya ekolojisi geleneğine ait isimlerin ele alındığı yüksek lisans ve doktora tezlerinden oluşturulan bir bibliyografya sunulmuştur. Bu bibliyografya yapıldığı üniversiteye, anabilim dalı, yılı ve yöntemine göre ayrılmıştır. Medya ekolojisi geleneğine ait tezler 'Medya ekoloji', 'McLuhan', 'Postman', 'Walter Ong', 'J. Ellul', 'L. Mumford', 'E. Havelock', 'H. Innis', 'J. Carey', 'E. Eisenstein' kelimeleri taranarak oluşturulmuştur.

Tablo 1: Türkiye'de Yapılmış Medya Ekolojisi Geleneğine Ait Tezlerin Bibliyografyası

Üniversite Adı	Tezin Başlığı	Tezin Türü	Tezin Yılı	Yazar
İstanbul Üniversitesi	Medya Ekolojisi	Doktora	2005	Necla Odyakmaz
İstanbul Üniversitesi	M. Mcluhan ve J. Baudrillard'ın Medya Kuramlarının Karşılaştırmalı Çözümlemesi	Doktora	2006	Fahrettin Altun
İstanbul Teknik Üniversitesi	Jacques Ellul'ün Teknoloji Görüşünün Bir Eleştirisi: İnceleme Olarak Facebook Fenomeni	Yüksek Lisans	2011	Melis Baş
Galatasaray Üniversitesi	Enformasyon Çağında Teknik Sorununa Determinist Yaklaşım Jacques Ellul Örneği	Yüksek Lisans	2014	Mikail Uğuş
İbn Haldun Üniversitesi	Sosyal Medya Kullanımının Çeşitli Etkilerinin İncelenmesi: Jacques Ellul'ün 'Teknik' Kavramının Felsefi ve Sosyolojik Perspektifleri	Yüksek Lisans	2018	Hossein Turner
Erciyes Üniversitesi	Marshall Mcluhan'ın Küreselleşme Düşüncesinin Tarihsel Kökenleri	Yüksek Lisans	2019	Seyit Köse
Galatasaray Üniversitesi	Marshall Mcluhan'ın Medya Belirlenimciliğine Vilem Flusser Perspektifinden Bir Eleştiri	Yüksek Lisans	2019	Sabri Eğe
Marmara Üniversitesi	Sözlü, Yazılı ve Görsel Kültür Işığında Jacques Ellul'ün Teknoloji Toplumu ve Medya Anlayışı	Yüksek Lisans	2019	Ali Hasan Hamut

100 Odyakmaz, "Medya Ekolojisi", s. 183.

Üniversite Adı	Tezin Başlığı	Tezin Türü	Tezin Yılı	Yazar
İstanbul Üniversitesi	Lewis Mumford'un Kuramsal Çalışmaları: Ütopya ve Şehir Sosyolojisine Katkıları	Yüksek Lisans	2019	Barış Tekcan
İnönü Üniversitesi	Neil Postman'ın 'Çocukluğun Yok Oluşu' Fikri Üzerinden Hazırlanan Ölçüt Listesine Göre Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi	Yüksek Lisans	2020	Selen Pekaslan Özdaş

Tablo 2: Yıllara Göre Dağılım

Yıl	2005	2006	2011	2014	2018	2019	2020	Toplam
Adet	1	1	1	1	1	4	1	10

Tablo 3: Üniversitelere Göre Dağılım

S.No	Üniversiteler	Tez Sayısı
1	İstanbul Üniversitesi	3
2	İstanbul Teknik Üniversitesi	1
3	Galatasaray Üniversitesi	2
4	İbn Haldun Üniversitesi	1
5	Erciyes Üniversitesi	1
6	Marmara Üniversitesi	1
7	İnönü Üniversitesi	1
Toplam		10

Tablo 4: Anabilim Dallarına Göre Dağılım

S.No	Anabilim Dalı	Tez Sayısı
1	Radyo, Televizyon ve Sinema / Sinema ve TV ABD	2
2	Gazetecilik ABD	2
4	Medeniyet Araştırmaları ABD	1
5	Medya ve İletişim Çalışmaları ABD	1
6	Türkçe ve Eğitim Bilimleri ABD	1
2	Siyaset ve Sosyal Bilimler ABD	1
3	Sosyoloji ABD	2

Tablo 5: Tercih Edilen Yönteme Göre Dağılım

Yöntem	Sayı
Nitel	8
Nicel	2
Toplam	10

Tezler ile ilgili ilk dikkati çeken nokta son yıllarda medya ekoloji geleneğine ait isimlere yönelik ilginin net olarak arttığıdır. Yapılan tezlerin büyük bir çoğunluğu son beş yılda yapılmıştır. Fakat medya ekoloji geleneğine yönelik bu ilgi sadece bu geleneğe ait isimler özelinde kalmaktadır. Tezler incelendiğinde üzerine çalışılan isimlere bir geleneğin parçası olarak değil sadece kendi metinleri üzerinden bakıldığını söylemek mümkündür.

Aşağıda verilen tablolarda medya ekolojisi geleneğine ait isimlerin Türkçeye tercüme edilmiş eserlerinin listeleri Milli Kütüphane[101], Beyazıt Devlet Kütüphanesi[102], İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)[103] ve Bilim ve Sanat Vakfı (BİSAV)[104] kütüphanelerinin katalogları taranarak kronolojik sıraya göre oluşturulmuştur. Kronolojik ve yazar isimlerine göre ayrı tabloları da eklenmiştir.

Tablo 6: Medya Ekolojisi Geleneğine Ait İsimlerin Tercüme Edilmiş Telif Eserleri

Yazar Adı	Kitap İsmi	Tercüman	Yayın Yılı
Neil Postman	Televizyon Öldüren Eğlence	Osman Akınhay	1994
Walter Ong	Sözlü ve Yazılı Kültür, Sözün Teknolojileşmesi	Sema Postacıoğlu Banon	1995
Neil Postman	Çocukluğun Yok Oluşu	Kemal İnal	1995
Lewis Mumford	Makine Efsanesi	Fırat Oruç	1996
Jacques Ellul	Sözün Düşüşü	Hüsamettin Arslan	1998
Marshall McLuhan	Gütenberg Galaksisi, Tipografik İnsanın Oluşumu	Gül Çağalı Güven	2001
Jacques Ellul	Teknoloji Toplumu	Musa Ceylan	2003
Neil Postman	Teknopoli: Yeni Dünya Düzeni	Mustafa Emre Yılmaz	2004
Marshall McLuhan	Yaradanımız Medya	Ünsal Oskay	2005

101 Milli Kütüphane, http://www.millikutuphane.gov.tr

102 Beyazıt Devlet Kütüphanesi, https://istanbulbeyazitdevlet.kutuphane.gov.tr

103 İslam Araştırmaları Merkezi, www.isam.org.tr.

104 Bilim ve Sanat Vakfı, www.bisav.org.tr.

Yazar Adı	Kitap İsmi	Tercüman	Yayın Yılı
Lewis Mumford	Tarih Boyunca Kent / Kökenleri Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği	Gürol Koca	2007
Jacques Ellul	İsa ve Marx: İncil'den İdeolojiye	Ali Toprak	2010
Jacques Ellul	Anarşi ve Hristiyanlık	Ali Toprak	2010
Eric A. Havelock	Platon Filozof Şaire Karşı	Adem Beyaz	2015
Lewis Mumford	İnsanın Durumu	Yusuf Kaplan	2015
Marshall McLuhan	Global Köy	Bahar Öcal Düzgören	2020

Tablo 7: Tercüme Edilen Eserlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	1994	1995	1996	1998	2001	2003	2004	2005	2007	2010	2015	2020	Toplam
Adet	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	15

Tablo 8: Yazar İsimlerine Göre Dağılım

S.No	Yazar	Kitap Sayısı
1	Marshall McLuhan	3
2	Jacques Ellul	4
3	Walter Ong	1
4	Eric A. Havelock	1
5	Neil Postman	3
6	Lewis Mumford	3
Toplam		15

Tez ve makale çalışmaları ile ilgili yaptığımız son yıllardaki artış kitap çevirileri için söz konusu olmamıştır. Alanın öncül isimlerinin temel kitaplarından bazıları hala çevrilmemiştir. İkinci kuşak olarak adlandırdığımız medya ekoloji çalışmalarının ise henüz hiçbir metninin Türkçeye aktarılmadığını görüyoruz. Çeviri faaliyetlerinin bu alanda az olması da Türkiye'de medya ekoloji geleneğinin neden az bilindiğinin kanıtlarından biri olarak görülebilir.

Medya ekoloji geleneğine ait makaleler DergiPark üzerinden 'medya ekoloji', 'Teknolojik Belirleyicilik', 'Teknolojik Determinizm 'McLuhan', 'Postman', 'Walter Ong', 'J. Ellul', 'L. Mumford', 'E. Havelock', 'H. Innis', 'J. Carey', 'E. Eisenstein' kelimeleri makale isimlerinde taranarak oluşturulmuştur. Makalelerin özellikle son beş yıla yayılmış olması dikkat çekicidir.

Tablo 9: Medya Ekolojisi Çalışmalarıyla Alakalı Yayımlanmış Makaleler

Yazar Adı	Makale İsmi	Yayın Yılı
Murat Koçyiğit, Melek Aktaş Koç	Covid-19 Sürecinde Medya Ekolojisindeki Değimin Gündem Belirleme Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi	2021
Fatih Erken	Dijital Medya Çağında McLuhan: Sıcak/Soğuk Araçlara İlişkin Güncel Bir Revizyon	2017
Serkan Bayrakçı, Mert Küçükvardar	Yeni Medya Ekolojisi ve İletişim Sarmalı Modeli	2019
Esra Bozkanat, Büşra Sönmez	McLuhan'ın Medya Ekolojisi Bağlamında Bloglar: Dizüstü Edebiyat ile Geri Dönüş Etkisi	2018
İbrahim Ethem Zinderen	Yeni Medya Ekolojisi Ekseninde Youtube: Türkiye Örneği	2020
Filiz Göktuna Yaylacı, Ali Faruk Yaylacı	Understanding and Tendencies of Edutainment in Turkey: An Evaluation Based on Neil Postman's Criticism on Education, Entertainment and Technology	2016
Recep Ünal	Medya Ekolojisinde Yeni Hikaye Anlatım Biçimi Olarak Instagram: Bbc News ve Cnntürk Örneği	2018
Duygu Yalman Polatlar, Çiğdem Karakaya Akçadağ, Halime Nur Sezer, Kerime Meryem Özmen	Modern Çocukluğa Bakış: Neil Postman Değerlendirmesi	2022
Fatih Erken	Dijital Medya Çağında McLuhan: Sıcak/Soğuk Araçlara İlişkin Bir Revizyon	2017
Erdem Varol, Merve Çelik Varol	Kavram ve Kuramlarıyla Marshall McLuhan'a Bakış: Günümüzün Egemen Medya Araçları Ekseninde Bir Değerlendirme	2019
Fahrettin Altun	Kutsal Medya, Kutsal Çağ: McLuhan Düşüncesini Anlamaya Katkı	2006
Gül Esra Altay	Dijital Çağda Marshall McLuhan'ı Yeniden Düşünmek: Bir Uzantı ve Ampütasyon olarak Yeni Medya Teknolojileri	2018
Esra Bozkanat, Büşra Sönmez	McLuhan'ın Medya Ekolojisi Bağlamında Bloglar: Dizüstü Edebiyat İle "Geri Dönüş" Etkisi	2018
Engin Çağlak, Merve Çalık Bağlama, Büşra Mısırlıoğlu	Marshall McLuhan'ın Global Köy'ünde Starbucks	2021

Yazar Adı	Makale İsmi	Yayın Yılı
Nil Çokluk	Elektronik Çağda Yaradanımız Medya mı?	2021
Şenay Yavuz Görkem	Teknolojik Belirleyicilik, Minimal Etki ve Bilişsel Çelişki Kuramları Bağlamında Gerçek Ötesi Kavramı	2019
İsmail Taşpınar	Hristiyan Anarşistler ya da Kilise Otoritesinin Eleştirisi ve Jacques Ellul'ün (1912-1994) Yaklaşımı	2014
Eyüp Al	Teknolojik Determinizm Bağlamında Bir Şiddet Formu Olarak Medya	2017
Ali Murat Kırık, Nilüfer Baştaş Bakış	Teknolojik Determinizm Çerçevesinde Türkiye'de Web Dizilerinin Toplumsal Dönüşüme Etkileri: Fi Dizisi Örneği	2020
Gökçe Özsu	Teknolojik Determinizm ve Eleştirisi Sırasında Platformlarla Yönetilmek	2018
M. Enes Şahin	Teknolojik Belirlenimcilik Bağlamında Teknoloji Odaklı Yaşam Kurgusu: Black Mirror Dizisi Örneği	2021
Fırat Berksun	Web Sözleşmesi'nde Teknolojik Determinizmin İzleri	2020

Makalelerin listesi ile ortaya koyulan en önemli şey büyük bir çoğunluğunun son 5 yılda yayımlanmış olmasıdır. Bu medya ekoloji çalışmalarına gittikçe bir ilgili olduğunu net olarak gösteren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojinin insan hayatındaki yerinin gittikçe artması makale konularında da ortaya çıkmaktadır. Özellikle teknolojinin insan iradesini ortadan çıkarmaya başladığını ifade eden 'teknolojik determinizm' konusu ile alakalı makalelerin artması da bunu göstermektedir.

Sonuç

Medya Ekolojinin nasıl ortaya çıktığı, nasıl bir geleneğe dönüştüğü ve bu süreç içerisinde Türkiye'de nasıl bir etki uyandırdığını temel alan bu makalede ortaya koyulan temel şeylerden ilki medya ekolojinin çalışma sahası olmuştur. Medya ekolojisi geleneği kendi içerisinde yazılı-sözlü çalışmalar, teknoloji çalışmaları, kültürel çalışmalar, önyargı çalışmaları ve dil çalışmaları gibi alanlara ayrılıyor olsa da medya ekolojisi yaklaşımını merkezine alan tüm çalışmaların McLuhan'ın en bilinen aforizması "ortam mesajdır" bakış açısıyla yapılan çalışmalar olduğunu söyleyebiliriz. Innis'in tüm devlet biçimlerini ve siyasi tarihteki değişimleri iletişim araçlarındaki değişikliklerle açıklaması, Ellul'un kullandığımız aygıtların sözün düşüşüne etki yaptığını söylemesi, Ong'un yazının rasyonelliği ve mantığı getirdiğini belirtmesi benzer söylemleri ortaya koymaktadır.

Medya ekolojisi geleneği, medyanın kişisel, politik, ekonomik, estetik, psikolojik, ahlaki, etik ve sosyal sonuçlar doğurduğunu ve insan üzerinde dokunulmaz bir alan olduğunu söylerken aynı zamanda bu meselelere dair en kapsamlı yaklaşımlardan birisini sergilemektedir. Medyayı kültürel ve sosyal değişim olarak izlemek nihayetinde insanın kendisini incelemektir. Medya ekolojisi geleneğinin en önemli figürlerinden olan Postman için de bu, insanın kendi iç görülerini ilerletmeye yarayan bir deneyim olduğu için bizler de tam olarak teknolojileri inceliyoruz. Medya ekolojisi geleneği, bir kültürün, o kültürde egemen medya teknolojisinin dengesine ve oranına bağlı olduğunu ileri sürer ve her ortamın, bilginin organizasyonu ve kontrolü açısından önyargı içerdiklerini iddia ederler. Bir kültürün iletişim teknolojilerinin biçimsel özelliklerini inceleyerek onların ayırt edici duyusal, bilişsel, sosyo-politik ve ideolojik önyargılarını ortaya koymaya çalışmaktadırlar.

McLuhan'ın bir ortamın teknolojik yanlılığının, ilettiği belirli mesajdan daha büyük önem taşıdığı şeklindeki iddiası medya ekolojisi araştırmalarındaki kapsayıcı bir tanım olarak öne çıkmıştır. McLuhan, baskın iletişim ortamındaki değişiklikleri toplum, kültür ve bireydeki büyük değişikliklerin ana belirleyicisi olarak görmüştür. Bu nedenle medya ekolojisi geleneğinin ana gövdesinde olan McLuhan'ın bu medya mantığı, teknolojik determinizm anlayışıyla uyuştuğu için sıklıkla eleştirilmiştir. Çünkü medya ve teknoloji önyargılarını sosyal ve kültürel değişim için birincil güç olarak görmek, teknolojik determinizme benzetilmektedir. Bu yüzden medya ekolojisi çalışmalarının birçoğu teknolojik determinizm anlayışı bir ürün olarak etiketlenmektedir. Oysa medya ekolojisi, medya teknolojilerinde katı bir şekillendirilmiş önyargı vizyonuna bağlı değildir. Özellikle 1971 yılında açılan medya ekoloji doktora programından mezun olanlar ile başlayan ikinci kuşak medya ekolojisi çalışmalarında bunu çok net bir şekilde görmek mümkündür. Örneğin Eisenstein'in matbaaya yaklaşımında teknolojik önyargılarını milliyetçiliğin, kapitalizmin, bireyciliğin ve Protestanlığın yükselişinin yanında konumlandırırken bu kültürel olaylar arasında çok güçlü bir nedensel ilişki kurmamaktadır.

1960'larda Amerika'da ortaya çıkıp 2000'li yıllar itibariyle akademide daha fazla konu olmaya başlayan medya ekolojisi araştırmalarının önümüzdeki yıllarda etkisini arttıracağını söyleyebiliriz. İlgili kurucu isimlerin öğrencilerinin medya ekolojisi çalışmalarını bir bütün olarak toplamak için oluşturmuş oldukları dernek ve akademik dergi çalışmaları tüm dünyadaki medya ekoloji çalışmalarını etkilemiş ve sayılarını arttırmıştır. Özellikle McLuhan'ın 1960'larda ortaya attığı tezlerin 2000'li yıllarda internetin yaygınlaşmasıyla yeniden gündeme gelmesi medya ekolojisi başlığının sıkça konu edilmesine sebebiyet vermiştir.

Türkiye iletişim çalışmalarının ilk metinlerinde görüleceği üzere medya ekolojisi geleneği McLuhan'a referans vermekle sınırlı kalmıştır. McLuhan'ın iletişime dair

daha önce hiç görülmemiş olan bir tarz ile sunduğu açıklamaları Türkiye'deki ilk iletişim bilimcileri tarafından ciddiye alınmamıştır. Bunda o iletişimcilerin ya ana akım iletişim çalışmalarının içinde yer alıyor oluşu ya da dönemin önemli egemen düşünme biçimi olan Frankfurt Okulu etkisinde oluşunun payı olduğu değerlendirmesi yapılabilir. Türkiye'de görece geç başlayan medya ve iletişim araştırmaları içerisinde medya ekolojisi çalışmaları, şimdilik sadece medya ekolojisi çalışmaları yapan isimler üzerine yoğunlaşmakla sınırlı kalmaktadır. 2010'lu yıllar itibariyle medya ekolojisi geleneğine ait isimlere yönelik Türkiye'de yapılan çalışmaların arttığı görülmektedir. Bu çalışma sonunda medya ekoloji geleneği içerisinden yer alan isimlere yönelik araştırmaların arttığını net olarak ifade edebiliriz. Bu veriden yola çıkarak Türkiye'deki medya ve iletişim çalışmalarının çeşitlenmeye başladığını belirtebiliriz. Sayıca artan bu çalışmaları daha verimli kılabilmek için medya ekolojinin isimlerden bağımsız olarak aktarılması ve anlatılması Türkiye'deki iletişim çalışmalarına da katkıda bulunacaktır. Özellikle kurumsal kimliği oturmuş olan bazı iletişim fakültelerinde medya ekolojisi çalışmalarını arttırmak ve böylece iletişim çalışmalarını çeşitlendirmek için medya ekolojisi bilim dalının açılması ve programda hem yüksek lisans hem de doktora tezlerinin yazılması medya ekolojisi çalışmalarının Türkiye'de artmasına yardımcı olacaktır.

Kaynakça

Abisel, N., *Türk sinemasının gelişimine genel bir bakış.* Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bigiler Fakültesi, 1980.

Alemdar, K. ve R. Kaya, *Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar*, İstanbul: Savaş Yayınları, 1983.

Arlo, R., *Media Ecology*, Radical Software, 1971.

Avcı, N., *Enformatik Cehalet*, İstanbul: Rehber Yayınları, 1990.

Avcı N., *İletişim Düşüncesinin Gelişimi: Eğitim Öğretim Boyutlarıyla Bir Model Denemesi,* Anadolu Üniversitesi, Dr. Tezi, 1988.

Aydeniz, H., "Türkiye'de Medya ve İletişim Çalışmalarına İlişkin Bir Çerçeve ve Yeni Yönelimler", *Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler* içinde, Lütfi Sunar (ed.), Nobel Yayınları, 2015.

Aziz, A., *Televizyonun yetişkin eğitimdeki yeri ve önemi.* Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1975.

Baudrillard, J., *Simülakrlar ve Simülasyon*, çev. Oğuz Adanır, İstanbul: Doğu Batı Yayınları, 2003.

Boorstin, D., *The Image: A Guide to Pseudo-events in America*, Vintage Books, 1997.

Cali, D., *Mapping Media Ecology: Introduction to the Field*, Peter Lang, 2021.

Carey, J., *Communication as Culture*, Routledge Press, 1992.

Carpenter, E.,*Oh, What a Blow That Phantom Gave Me!*, Holt, Rinehart and Winston Press, 1974.

Eisenstein, E., *The Printing Press an Agent of Change: Communications and Cultural Trans*, Cambridge University Press, 1980.

Ellul, J. *Teknoloji Toplumu* çev. Musa Ceylan İstanbul: Bakış Yayınları, 2003.

Enzensberger, H. M., "Bir Kitle İletişimi Araçları Teorisinin Oluşturucu Ögeleri", çev. Ünsal Oskay, *Birikim Dergisi*, sy. 58-59, 1979-1980, s. 17-37.

Goody, J., *Yaban Aklın Evcilleştirilmesi*, çev. Koray Değirmenci, Ankara: Dost Kitabevi, 2001.

Gordon, T., "McLuhan's Compass for the Voyage to A World of Electric Words", *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man* içinde, Toronto, Canada: University of Toronto Press, 2011, s. 5-9.

Gregory, B. *A Sacred Unity: Further Steps to an Ecology of Mind*. New York: HarperCollins, 1991.

Havelock, E. A., *Platon Filozof Şaire Karşı*, çev. Adem Beyaz, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2015.

Innis, H., *İmparatorluk ve İletişim Araçları*, çev. Nurcan Töreli, İstanbul: Ütopya Yayınevi, 2007.

Khuns, W., *Post Industrial Prophets Interpretations of Technology*, Colophon Books, 1971.

Kocabaşoğlu, U., *Şirket telsizinden devlet radyosuna: TRT öncesi dönemde radyonun tarihi gelişimi ve Türk siyasal hayatı.* Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bigiler Fakültesi, 1980.

Korzybski, A., *Science and Sanity: An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics*, Institute of General Semantics, 1995.

Langer, S., *Philosophy in a New Key: Study in the Symbolism of Reason, Rite and Art*, Harvard University Press, 1990.

Lum, C. M. K., *Perspectives on Culture, Technology and Communication: The Media Ecology Tradition*, Hampton Press, 2006.

Marcuse, H., *Tek Boyutlu İnsan: İleri İşleyim Toplumunun İdeolojisi Üzerine İncelemeler*, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınları, 2017.

McLuhan, M., *Gutenberg Galaksisi: Tipografik İnsanın Oluşumu*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.

Mumford, L., *Tarih Boyunca Kent / Kökenleri Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*, çev. Gürol Koca, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2019.

Mumford, L., *Makine Efsanesi*, çev. Fırat Oruç, İstanbul: İnsan Yayınları, 1996.

Nystrom, C., "Towards a Science of Media Ecology: The Formulation of Communication Systems", Doktora tezi, Newyork Üniversitesi, 1973.

Odyakmaz, N., "Medya Ekolojisi", Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensitüsü, 2005.

Ong, W., *Sözlü ve Yazılı Kültür, Sözün Teknolojileşmesi*, çev. Sema Postacıoğlu Banon, İstanbul: Metis Yayınları, 2020.

Oskay, Ü., *Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş*, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları, 1985.

Oskay, Ü., *Gelişim açısından kültür değişimi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bigiler Fakültesi. 1972.

Paglia, C., *Sexual Personae: Art and Decadence from Nefertiti to Emily Dickinson*, Vintage Press, 1991.

Platon, *Phaidros*, çev. Furkan Akderin, İstanbul: Say Yayınları, 2020.

Postman, N., "The Reformed English Curriculum", *High School 1980: The Shape of the Future in American Secondary Education* içinde, A.C. Eurich (ed.), Newyork: Pitman, 1970, s. 160-168.

Postman, N., *Televizyon Öldüren Eğlence*, Ankara: Ayrıntı Yayınları, 1999.

Postman, N., "The Humanism of Media Ecology", *Proceedings of the Media Ecology Association*, c. 1, New York, 2000, s. 10-11.

Postman, N., *Teknopoli Yeni Dünya Düzeni*, çev. Mustafa Emre Yılmaz, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2006.

Postman, N., *Teknopoli: Kültürün Teknolojiye Teslim Oluşu*, çev. Mustafa Emre Yılmaz, İstanbul: Sentez Yayınları, 2016.

Rita W. ve Menahem B., *"The Toronto School of Communication Theory: Interpretations, Extensionsi Applications"* University of Toronto Press, 2007.

Strate, L., "Understanding MEA", *Media Res* içinde, c. 1, sy. 1, 1999.

Schiller, D. (1994) *From Culture to Information and Back Again: Commodization as a Route to Knowledge.* "Critical Studies in Mass Communications", 8.

Strate, L., *Media Ecology -An Approach to Understanding the Human Condition*, Newyork: Peter Lang, 2011.

Tokgöz, O., *Türkiye ve Ortadoğu ülkelerinde radyo ve televizyon sistemleri: mukayeseli bir araştırma.* Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bigiler Fakültesi, 1972.

Whorf, B. L., *Language, Thought, and Reality*, Martino Fine Books, 2011.